

مجالس رمضانی

۲۲

مجلس بیست و دوم
درباره فضیلت تلاش در
دهه پایانی و شب قدر

علامه محمد بن صالح العثیمین رحمہ اللہ

ترجمہ: عبداللہ شیخ آبادی

مرکز مطالعات متین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجلس بیست و دوم: دربارهٔ تلاش در دههٔ پایانی و شب قدر

سپاس خدایی که عالم به نهان و آشکار است، آنکه با عزت و قهر خود
کمر ستمگران را می‌شکند، آنکه قطرات آب جاری در رود را در شمار
می‌آورد و تاریکی شب را برمی‌انگیزد و نور صبح را پایان آن قرار
می‌دهد. ستایش خدایی را که ثواب عابدان را کامل می‌دهد و به
خیانت چشمان و پوشیدهٔ سینه‌ها آگاه است. ستایش خدایی را که
روزی‌اش همهٔ خلایق را بهره‌مند ساخته و مورچه را در دل خاک و
جوجه را در لانه‌اش رها نکرده است. اوست که غنی می‌سازد و فقیر
می‌کند و فقر و غنا همه از روی حکمت اوست، و برخی از مخلوقات را

بر برخی دیگر برتری داده، و حتی برخی از زمان‌ها را برتر از زمان‌های دیگر گردانده چنانکه شب قدر بهتر از هزار ماه است. او را ستایش گویم بی‌شمار، و شکری گویم که مدد افزون او را در پی داشته باشد.

و گواهی می‌دهم که معبودی به حق نیست جز الله که واحد و بی‌شریک است. شهادت کسی که در اعتقادش خالص است و گواهی می‌دهم که محمد بنده و پیامبر اوست؛ آنکه از روی معجزه آب از میان انگشتانش جاری شد. درود خداوند بر او و بر یارش در خوشی و ناخوشی، ابوبکر، و بر عمر که اسلام پناه و یاور آن بود و بر عثمان که گردآورنده کتاب الله بود و بر علی آن یگانه جنگ و شجاع آن و بر آل و اصحاب او باد که هریک در عمل و نیتش نیکوکار بود، درود و سلامی بسیار.

برادران و خواهران من: در این دهه مبارک شب قدر قرار دارد که خداوند آن را بر دیگر شب‌ها برتری داده و با فضل و خیر فراوان آن بر

مجلس بیست و دوم: درباره تلاش در دهه پایانی و شب قدر

این امت منت نهاده است. الله تعالی در کتاب مُبین خود برتری این شب را بیان کرده و فرموده است: **{إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ * فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ * أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ * رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ * لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ}** [دخان: ۳-۸] (ما قرآن را در شب مبارک [و فرخنده قدر] نازل کردیم [زیرا] که ما [همواره] هشداردهنده بوده‌ایم * در آن [شب،] هر امر مهمی فیصله می‌یابد [و تدبیر می‌شود] * [این] کاری است [که] از جانب ما [صورت می‌گیرد] بی‌گمان، ما فرستنده [ی پیامبران] بوده‌ایم * به عنوان رحمتی از پروردگارت. بی‌تردید، او شنوای داناست * پروردگار آسمان‌ها و زمین و آنچه میان آنهاست. اگر [به این حقیقت] یقین دارید [به الله و پیامبرش ایمان بیاورید] * هیچ معبودی [به حق]

جزا و نیست؛ زندگی می‌بخشد و می‌میراند؛ پروردگار شما و نیاکان شماست).

الله متعال به سبب کثرت خیر و برکت و فضل این شب، آن را مبارک نامیده است و از جمله برکت‌های آن، نزول این قرآن مبارک در این شب است. خداوند سبحان آن را چنین توصیف کرده که در آن هر امر حکیم تفریق می‌شود؛ یعنی از لوح محفوظ، هرآنچه از فرمان خداوند در آن سال مقرر شده توسط ملائکه کاتب نوشته می‌شود. از جمله: روزی‌ها، اجل‌ها، خیر و شر و سایر امور. تمام این موارد از فرمانی حکیمانه نشأت گرفته‌اند، فرمانی استوار و متقن که در آن هیچ خلل، نقص یا سفاهت و باطلی وجود ندارد. این است تقدیر خدای عزیز و دانا.

همچنین حق تعالی می‌فرماید: **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ * لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ * تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا**

مجلس بیست و دوم: درباره تلاش در دهه پایانی و شب قدر

يَا ذُنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ * سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ [قدر: ۱-۵] (همانا

ما آن [قرآن] را در شب قدر نازل کردیم * و تو چه دانی شب قدر چیست؟ * شب قدر، بهتر از هزار ماه است * فرشتگان و روح (جبرئیل) در آن [شب] به فرمان پروردگارشان برای [انجام] هر کاری نازل می‌شوند * [آن شب] تا طلوع فجر، سلامت [و رحمت] است). قدر به معنای: شرف و بزرگداشت یا به معنای تقدیر و اندازه‌گیری و قضا است؛ زیرا شب قدر، شبی است شریف و بزرگ که الله سبحانه و تعالی آنچه در سال رخ خواهد داد از امور حکیمانه‌اش را در آن مقدر می‌کند.

{لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ} (شب قدر، بهتر از هزار ماه است) یعنی:

در فضیلت و شرف و پاداش بسیار، برای همین هر که این شب را از روی ایمان و احتساب به عبادت ایستد، گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود.

{تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا} (فرشتگان و روح (جبرئیل) در آن [شب] به فرمان پروردگارشان نازل می‌شوند) ملائکه از بندگان پروردگار هستند که شب و روزه عبادت او مشغولند: **{لَا يَسْتَكَبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ * يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْطُرُونَ}** [انبیاء: ۱۹-۲۰] (از عبادتش سرکشی نمی‌کنند و خسته نمی‌شوند * آنان شب و روز [الله را] به پاکی می‌ستایند و سستی نمی‌ورزند). آنان در شب قدر با خیر و برکت و رحمت بر زمین نازل می‌شوند و **{الرُّوح}** در این آیه همان جبرئیل علیه السلام است که به دلیل شرافت و فضیلتی که دارد به شکل ویژه از او یاد شده است.

{سَلَامٌ هِيَ} (آن [شب] سلامت [و رحمت] است) یعنی شب قدر برای مؤمنان از هر عامل هراسی به دور و سالم است و این به دلیل کثرت کسانی است که خداوند در این شب از آتش دوزخ آزاد می‌کند و از عذابش مصون می‌دارد **{حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ}** (تا طلوع فجر) یعنی شب

■ مجلس بیست و دوم: دربارهٔ تلاش در دههٔ پایانی و شب قدر

قدر با طلوع فجر به پایان می‌رسد زیرا عمل شب با طلوع فجر پایان می‌یابد.

این سورهٔ کریمه، فضایل متعددی از شب قدر را در خود دارد:

- فضیلت نخست: الله متعال قرآن را که هدایت و سعادت دنیا و آخرت بشر را در خود دارد، در این شب نازل کرده است.
- فضیلت دوم: پرسشی که در این سخن حق تعالی آمده یعنی: **{وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ}** (و تو چه دانی شب قدر چیست؟) نشان دهندهٔ بزرگداشت این شب است.
- فضیلت سوم: این شب از هزار ماه بهتر است.
- فضیلت چهارم: ملائکه در این شب نازل می‌شوند و ملائکه نازل نمی‌شوند مگر با خیر و برکت و رحمت.

▪ فضیلت پنجم: این شب سلام است، چون به دلیل انجام طاعت پروردگار عزوجل توسط بنده، او از مؤاخذة و عذاب در امان خواهد بود.

▪ فضیلت ششم: الله متعال درباره فضیلت این شب، سوره‌ای نازل کرده که تا روز قیامت خوانده می‌شود.

از دیگر فضایل شب قدر، فضیلتی است که در صحیحین از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«هرکه شب قدر را از روی ایمان و احتساب [به عبادت] به پا دارد،

گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود»^۱! «از روی ایمان و احتساب»

یعنی: با ایمان به الله و به پاداشی که خداوند برای برپا دارندگان آن آماده ساخته است، و با احتساب اجر و طلب ثواب و این برای هرکه

۱- به روایت بخاری: کتاب الإیمان، باب تطوع قیام رمضان من الإیمان (۳۷) و مسلم: کتاب صلاة المسافرين وقصرها، باب الترغیب فی قیام رمضان (۷۵۹).

ا | مجلس بیست و دوم: دربارهٔ تلاش در دههٔ پایانی و شب قدر

این را می‌داند یا نمی‌داند حاصل می‌شود؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم برای حصول این اجر، دانستن آن را شرط نکرده است.

شب قدر در رمضان واقع است، زیرا الله تعالی قرآن را در این شب نازل کرده و خبر داده که نزول قرآن در ماه رمضان بوده است. حق تعالی می‌فرماید: **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ** (قدر: ۱) (ما آن [یعنی قرآن] را در شب قدر نازل کردیم) و می‌فرماید: **شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ** [بقره: ۱۸۵] (ماه رمضان [همان ماه] است که قرآن در آن نازل شد). بنابراین مشخص می‌شود که شب قدر در رمضان است و این شب در میان دیگر امت‌ها و این امت تا روز قیامت باقی است؛ زیرا امام احمد و نسائی از ابوذر رضی الله عنه روایت کرده‌اند که گفت: یا رسول الله، دربارهٔ شب قدر به من بگو که آیا در رمضان است یا در دیگر ماه‌ها؟ فرمود: **«این شب در رمضان است»**. گفت: این شب تا وقتی که پیامبران باشند با آنها خواهد بود و چون بروند برداشته خواهد شد

یا تا روز قیامت باقی است؟ فرمود: «بلکه این شب تا روز قیامت باقی است» تا پایان حدیث.^۱ اما فضل و اجر آن - والله اعلم - مخصوص این امت است، همانطور که فضیلت جمعه و دیگر فضایل خاص این امت است، و الحمد لله.

۱- این حدیث را همچنین حاکم نیشابوری روایت کرده و گفته است: بنابر شرط مسلم صحیح است ولی آن دو [یعنی بخاری و مسلم] آن را تخریج نکرده‌اند و از ذهبی نقل شده که این سخن حاکم را تأیید کرده است، والله اعلم. (مؤلف). به روایت احمد (۵/ ۱۷۱) و نسائی در «السنن الکبری»: کتاب الاعتکاف، باب ثواب من قام ليلة القدر إيماناً واحتساباً (۳۴۱۳) و حاکم (۱/ ۴۳۷).

مجلس بیست و دوم: دربارهٔ تلاش در دههٔ پایانی و شب قدر

شب قدر در دههٔ پایانی رمضان است؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «در دههٔ پایانی رمضان در جستجوی شب قدر باشید». متفق علیه.^۱

و احتمال آن در هفت شب باقی مانده بیشتر است، به دلیل حدیث ابن عمر رضی الله عنهما که دو مرد از یاران پیامبر صلی الله علیه وسلم در خواب دیدند که شب قدر در هفت شب پایانی است، پس پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «می‌بینم که رؤیاهای شما در هفت [شب] پایانی متفق شده است. پس هر که در جستجوی آن است، آن را در هفت [شب] پایانی بجوید». متفق علیه.^۲ و نزد مسلم از

۱- به روایت بخاری: کتاب فضل ليلة القدر، باب تحری ليلة القدر فی الوتر من العشر الاواخر (۲۰۱۷).

۲- به روایت بخاری: کتاب فضل ليلة القدر، باب التماس ليلة القدر فی السبع الاواخر (۲۰۱۵) و مسلم: کتاب الصیام، باب فضل ليلة القدر (۱۱۶۵).

وی روایت شده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «آن را - یعنی شب قدر را - در دهه پایانی بجوئید پس اگر کسی از شما ضعیف یا ناتوان شد از [یافتن آن در] هفت شب باقی مانده باز نماند»!^۱

و محتمل ترین شب از هفت شب پایانی، شب بیست و هفتم است؛ به دلیلی حدیث اُبی بن کعب رضی الله عنه که گفت: «به الله سوگند من می دانم کدام شب آن شبی است که پیامبر صلی الله علیه وسلم ما را به قیام آن امر کرده است؛ آن شب بیست و هفتم است». به روایت مسلم.^۲

شب قدر در همه سال ها یک شب خاص نیست، بلکه جابجا می شود یعنی مثلا ممکن است در یک سال شب بیست و هفتم باشد و در

۱- به روایت مسلم: کتاب الصیام، باب فضل لیلة القدر (۱۱۶۵ / ۲۰۹).

۲- به روایت مسلم: کتاب الصیام، باب فضل لیلة القدر (۷۶۲).

مجلس بیست و دوم: دربارهٔ تلاش در دههٔ پایانی و شب قدر

سال دیگر شب بیست و پنجم و این تابع مشیت و حکمت خداوند است. به دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه وسلم که می‌فرماید: «آن را در نه شب باقی مانده [به پایان رمضان] بجوید، و در هفت شب باقی مانده [به پایان رمضان] بجوید و در پنج شب [باقی مانده به پایان رمضان] بجوید». (یعنی وقتی که نه شب به پایان رمضان مانده و هفت شب به پایان رمضان مانده و پنج شب به پایان رمضان مانده باشد) به روایت بخاری.^۱ در فتح الباری آمده است: راجح‌ترین و قوی‌ترین اقوال آن است که آن در شب‌های فرد دههٔ پایانی رمضان است و جابجا می‌شود.^۲

۱- به روایت بخاری: کتاب فضل ليلة القدر، باب تحری ليلة القدر فی الوتر من العشر الاواخر (۲۰۲۱).

۲- فتح الباری (۴/ ۲۶۶).

الله سبحانه و تعالی دانستن اینکه این شب چه هنگام است را از روی رحمت خود از بندگان پنهان ساخته تا اعمالشان در طلب شب قدر در این شب‌های فاضل با نماز و ذکر و دعا بیشتر شود و به خداوند نزدیکتر شوند و اجر بیشتری به دست آورند و همچنین برای آن پنهانش ساخته تا مشخص شود که چه کسی در طلب آن جدی است و به آن اهمیت می‌دهد و چه کسی تنبل و سهل انگار است، زیرا آنکه واقعا در طلب چیزی باشد در راه رسیدن به آن جدیت به خرج می‌دهد و هرگونه زحمتی را در این راه و رسیدن به هدفش کوچک می‌شمارد. شاید خداوند علم این شب را با دادن نشانه‌هایی به برخی از بندگان نشان دهد، چنانکه پیامبر صلی الله علیه وسلم نشانه آن را چنین دید که گویا در صبح آن در آب و گل سجده می‌کند، پس در آن شب باران بارید و ایشان در نماز صبح، در آب و گل سجده کردند.

مجلس بیست و دوم: دربارهٔ تلاش در دههٔ پایانی و شب قدر

برادر و خواهران من: در شب قدر، دروازه گشوده می‌شود و محبوبان نزدیک می‌شوند و سخنانشان شنیده می‌شود و پاسخ داده می‌شوند و برای تلاشگران آن اجر بس بزرگی نوشته می‌شود. شب قدر بهتر از هزار ماه است، پس در طلب آن تلاش کنید - خدای رحمتتان کند - زیرا این هنگامِ خواستن است و از غفلت بپرهیزید که غفلت باعث نرسیدن است.

همهٔ عمر در غفلت و لهو و زیان گذشت

آه بر روزهای زندگی‌ام که هدر دادم

و من دربارهٔ عمر هدر داده عذری ندارم

چه بسیار از وظیفهٔ حمد و شکر غفلت کردیم

حال که خداوند چنین ماهی را ویژهٔ ما ساخته

ماهی که در آن بهترین ذکر (قرآن) را نازل کرده

و شبیه هیچ ماه دیگری نیست که در آن شب قدر است
چه اخبار و احادیث صحیحی که دربارهٔ خیر آن وارد شده
و در آن از راویان مورد اعتماد نقل شده که در شب‌های فرد جسته
می‌شود

پس خوش به حال آنکه در این دهه آن را بجوید
که در آن ملائکه با نور و نیکی نازل می‌شوند
و فرموده که این شب تا طلوع فجر در صلح و آرامش است
پس آن را ذخیره کنید که نفیس‌ترین گنج است
چه بسیارند آزاد شدگان این شب از دوزخ در حالی که خود نمی‌دانند^۱

۱- نگا: ابن رجب حنبلی رحمه الله، لطائف المعارف (۳۵۱-۳۵۲).

بارالها ما را از کسانی بگردان که این ماه را روزه شدند و شب قدر را یافتند و اجر جزیل حاصل کردند.

بارالها ما را از پیشتازان به خیر و گریختگان از منکرات و آرامش یافته در کاخ‌های بهشت بگردان، با کسانی که به آنان نعمت عطا کردی و از بدی‌ها حفظ کردی. بارالها ما را از فتنه‌های گمراه‌گرو فواحش آشکار و پنهان در امان دار.

بارالها شکر نعمت خود و عبادت نیکویت را به ما ارزانی دار و ما را از اهل طاعت و ولایت خود بگردان و در دنیا و در آخرت به ما نیکی عطا کن و از آتش دوزخ حفظ کن و ما و والدین ما و همهٔ مسلمانان را با رحمت خود پیامرزی مهربان‌ترین مهربانان. و درود و سلام خداوند بر پیامبر ما محمد و بر آل و اصحاب او باد.

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies